

ЦИФРОВІ МЕМИ В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ КОНТЕКСТІ: МУЛЬТИМЕДІЙНИЙ АНАЛІЗ ВПЛИВУ НА СУСПІЛЬНУ СВІДОМІСТЬ

Тези присвячені дослідженню інтернет-мемів як унікального феномену сучасної цифрової культури, що впливає на формування громадської думки завдяки швидкому поширенню в соціальних мережах. Автором розкрито психологічний та культурний зміст мемів через призму їхньої ролі як смислових одиниць, що передають емоційно насичену інформацію.

У дослідженні зазначається, що з позицій психологічного та комунікативного опосередкування інтернет-меми є не лише інструментом розваги, а й засобом впливу на суспільство, зокрема в контексті інформаційних війн. Такий висновок ґрунтується на аналізі емоційної складової мемів, що включає візуальні, текстові та поведінкові елементи, які сприяють їх запам'ятовуванню та вірусному поширенню. Особлива увага приділяється використанню мемів як інструменту інформаційно-психологічних операцій, що підсилюють моральний дух, ідеалізують певні наративи або деморалізують опонентів, зокрема в умовах повномасштабного вторгнення.

Ключові слова: інтернет-меми, цифрова культура, громадська думка, інформаційна війна, емоційна складова, психологічний вплив, соціальні мережі, культурний реплікатор.

Меми, які помилково сприймаються більшістю людей винятково як розважальний контент, насправді мають значний вплив на мислення і власну позицію користувачів інтернету. Особливо це помітно в процесі впливу мемів на реакцію людей на резонансні події, наприклад, корупційні скандали чи публічні звинувачення. Емоційність і легка форма мемів сприяють поширюваності мемів, що робить їх важливим об'єктом для вивчення у сучасній культурології та соціології.

Інтернет-меми стали невід'ємною частиною сучасної цифрової культури, завдяки своїй здатності швидко поширюватися у соціальних мережах та залучати аудиторію. Вони не лише розважають, а й активно впливають на громадську думку, висвітлюючи актуальні події у гумористичній або критичній формі. Вплив мемів помітний під час соціальних та політичних подій, коли вони використовуються для підсилення певних наративів або висміювання опонентів.

Cambridge Dictionary містить два визначення для терміна «мем»: у біології – це культурна особливість або тип поведінки, що передається з покоління в покоління без впливу генів; у розділі «Інтернет і телекомунікації» мемом вважають ідею, зображення, відео тощо, які дуже швидко поширюються в інтернеті [1, с. 1].

Webster's New World College Dictionary визначає мем як концепцію, переконання або практику, що розглядається як одиниця культурної інформації, яка може передаватися від людини до людини, піддаючись впливу, аналогічному природному відбору [6, с. 1].

Хоч зараз мем і здається явищем, що тісно пов'язане з інтернетом, увів цей термін ще в 1976 році британський біолог-еволюціоніст Р. Докінз у своїй книзі «Егоїстичний ген». За Докінзом, меми (дискретні одиниці знань, пліток, жартів тощо) для культури – це те саме, що гени для життя. Як у природі виживають і поширюються найсильніші та найпристосованіші гени, так у культурі поширюються й залишаються найуспішніші меми. Ті меми, які люди активно передають і повторюють, стають частиною культури, подібно до того, як гени передаються через покоління в біологічній еволюції. Докінз шукав співзвучне до слова «ген» (gene) слово і увів до ужитку «мем» (meme) споріднене до «темогу» – пам'ять. Крім того, із французької слово «même» перекладається як «той самий», а грецьке слово «mimēmaí» означає «наслідувати» [4, с. 1].

Соціальний філософ Д. Деннет уточнює, що мем може самоорганізовуватися у однослівну одиницю, що має здатність запам'ятовуватися завдяки двом складовим: зовнішній, незмінній та з невеликим обсягом, і внутрішній, із глибоким культурним змістом, що дозволяє кожній людині сприймати її по-своєму [2, с. 1].

К. Конрод, професор лінгвістики Свортморського коледжу, зазначає: «Я б пояснив концепцію мема – самовідтворюваного фрагмента інформації – запитавши когось про внутрішній жарт з друзями або рекламний джингл, який застряг у їхній голові на 20 років, цей фрагмент інформації, жарт або рекламний ролик, самовідтворюється, тому що ми, люди, любимо ділитися й повторювати речі. Коли ми повторюємо жарт або співаємо пісеньку, це є прикладом того, що мем відтворює сам себе». За словами професора Конрода, люди використовують меми для спілкування відтоді, як з'явилася будь-яка символічна система [4, с. 1].

Поняття «мем» дослідники визначають як смислову одиницю, що передає інформацію й виражає емоційні реакції на певну подію, явище тощо. Шанси на поширення мема залежать від того, наскільки його

зміст цікавий або емоційно насичений. Основна мета мема – додати емоційності до повідомлення, що сприяє його кращому запам'ятовуванню та швидшому поширенню. Емоційний компонент підсилює зміст, що робить мем більш впливовим і популярним.

Прототипи мемів у вигляді відтворюваних жартів та інших продуктів людської творчості і поширювались до виникнення інтернету, та все ж саме інтернет є середовищем, де мем поширюється найбільше.

«Інтернет-мем (або інтернет-феномен) – одиниця інформації, об'єкт, який отримав популярність, як правило, спонтанно, у середовищі, що обслуговується інформаційними технологіями. До спонтанного безконтрольного поширення серед інтернет-користувачів схильна не будь-яка інформація, а тільки та, яка певним чином залишає багатьох користувачів небайдужими до неї, викликає інтерес або породжує будь-які асоціації» [7, с. 43].

Формуються інтернет-меми в інтернет-спільнотах, соціальних мережах, форумах, блогах. А першоджерелами мемів часто є фільми, публічні виступи, телевізійні шоу або будь-яка дія чи вислів, що потрапили в інтернет.

Саме завдяки своїй популярності й емоційній забарвленості меми зараз є інструментом впливу на громадську думку. Легка, гумористична форма мемів робить їх зручними для використання в інформаційно-психологічних операціях (ІПСО).

У своїй статті «Інтернет-меми як засіб реалізації стратегічної комунікації» дослідниця М. Заболотнова зауважує: «У рамках сучасного інтернету і його соціальних мереж фахівці сфери комунікації розпізнали можливості інтернет-мемів, які приховані від очей звичайного користувача інтернет-простором і виходять за рамки сфери розваг. Хоча намір автора і є основою будь-якого мема, у сучасній сфері комунікації має значення і психологічний аспект. Таким чином, мем припиняє своє існування, як звичайний засіб обміну інформацією, і перетворюється на можливе джерело впливу. А вже основним реалізатором цього впливу є міжнародна політична арена» [5, с. 32].

Учені виділяють складові, за допомогою яких формуються меми: прояв (візуальна складова мему), поведінка (дія, яка зображується), текст й ідея закладена у мем. Кожна з цих складових є окремим інструментом для передавання інформації і впливу [8, с. 10–11].

Різними науковцями мем розглядається як культурний реплікатор, модель різновиду інформації, когнітивна інформаційна структура. Вчені вплив мемів на формування політичної позиції, зміни мови та комунікаційних практик, та навіть розвиток людського мислення.

Зараз в умовах повномасштабного вторгнення меми розглядаються дослідниками, філологами, політологами і журналістськими виданнями як інструмент інформаційної війни. Так, Є. Бровко у своїй статті «Меметика у війні: як меми стають зброєю» виділяє такі основні функції інтернет-мемів в інформаційній війні: висміювання й деморалізація ворога, підтримка морального духу «своїх» і ідеалізація особистості [3, с. 1].

Науковці К. Сізова, В. Хміль-Чуприна і А. Воробйов у своїй статті «Інтернет-меми як інструмент інформаційної війни» аналізують три види сучасних українських мемів і виділяють такі характеристики:

«Меми дискредитації та висміювання ворога спрямовані на те, щоб показати ворога не страшним, а смішним, щоб підсилити впевненість українців у власних силах. Меми трансляції цінностей і підтримки морального духу мають на меті підтримати пересічних українців, допомогти зберегти спокій у кризових умовах, вселити в них впевненість. Такі меми демонструють зразки поведінки, транслиують норми й цінності. Гумор є найкращим інструментом у цьому процесі. Меми, функція яких полягає в героїзації особистості, створюють позитивні образи державних діячів і політиків. Вони спрямовані на формування впевненості в тому, що це найкращі кандидатури, які не зрадять і врятують Україну. Герої мемів ідеалізуються, але ця ідеалізація має на меті викликати довіру, сформувати повагу до цих постатей» [9, с. 96–104].

Отже, меми – унікальна одиниця культурної інформації, завдяки їх емоційній складовій вони швидко поширюються і набувають популярності. У наш час меми стали невід'ємною частиною інтернет-культури, адже інтернет забезпечив миттєве поширення інформації, чим зробив меми потужним інструментом масової комунікації.

Меми, попри їх легку для сприйняття форму, можуть виконувати не тільки розважальну функцію, а й бути серйозним елементом для впливу на громадську думку, а під час повномасштабного вторгнення вони стали потужним інструментом в інформаційній війні. Меми можуть бути використані як для підсилення бойового духу, віри в перемогу, чи посиленню підтримки ЗСУ, так і для поширення паніки і розпалювання конфлікту в суспільстві.

References

1. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/meme> (дата звернення: 07.04.25)
2. Daniel C. Dennett The Evolution of Culture. URL: <https://www.edge.org/conversation/the-evolution-of-culture> (дата звернення: 03.04.25)
3. Pressa. Memetyka u viini: yak memy staiut zbroieiu. URL: <https://pressassociation.org.ua/ua/memetika-u-vijni-yak-memi-staiut-zbro%D1%94yu/> (data zvernennia: 07.04.25)

4. The New York Times. The Meaning and History of Memes. URL: <https://www.nytimes.com/2022/01/26/crosswords/what-is-a-meme.html> (data zvernennia: 09.04.25)
5. Zaboltnova M. Internet-memy yak zasib realizatsii stratehichnoi komunikatsii. Kyiv: Studia Philologica, 2021, S. 30–38. [in Ukrainian]
6. Your Dictionary. URL: <https://www.yourdictionary.com/meme> (data zvernennia: 17.04.25)
7. Miziuk I. Internet – memy yak fenomen virtualnoi komunikatsii. Ternopil: TNPU im. V. Hnatiuka, 2020. Vyp. № 45. S. 42–44 [in Ukrainian]
8. Riazanov A. Mem yak komunikatyvna odyntysia: synkhroniia ta diakhroniia poniattia. Kharkiv: Kharkivskyi natsionalnyi universytet imeni V. N. Karazina, 2019, S. 9–13. [in Ukrainian]
9. Sizova K., Khmil-Chupryna V., Vorobiov A. Internet-memy yak instrument informatsiinoi viiny. Kyiv : Ukrainskyi informatsiinyi prostir, 2024, S. 91–108. [in Ukrainian]

DOI 10.34132/mspc2025.01.04.02

Alisa Boiko, Anna Dzhazhar

DIGITAL MEMES IN A SOCIOCULTURAL CONTEXT: MULTIMEDIA ANALYSIS OF THEIR IMPACT ON PUBLIC CONSCIOUSNESS

The theses are dedicated to the study of internet memes as a unique phenomenon of modern digital culture, influencing the formation of public opinion through rapid dissemination on social media. The author reveals the psychological and cultural essence of memes through their role as semantic units that convey emotionally charged information.

The study posits that, from the perspective of psychological and communicative mediation, internet memes serve not only as entertainment but also as a tool for societal influence, particularly in the context of information warfare. This conclusion is based on an analysis of the emotional components of memes, encompassing visual, textual, and behavioral elements that facilitate their memorability and viral spread. Special attention is given to the use of memes as a tool in information-psychological operations, which bolster morale, promote certain narratives, or demoralize opponents, especially amidst full-scale conflict.

Key words: internet memes, digital culture, public opinion, information warfare, emotional component, psychological influence, social media, cultural replicator.

Відомості про автора / Information about the Author

Аліса Бойко, студентка 248 групи (спеціальність «Журналістика») Чорноморського національного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна. E-mail: bojkoalisa813@gmail.com

Alisa Boiko, Journalism student Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine. E-mail: bojkoalisa813@gmail.com

Анна Джежар, викладачка кафедри журналістики Чорноморського національного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна. ORCID. E-mail: annasyniakova@gmail.com

Anna Dzhazhar, the lector of journalism department Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine. ORCID. E-mail: annasyniakova@gmail.com

© А. Бойко, А. Джежар
19.05.2025.

Стаття отримана редакцією